

ЗООМЕТАФТОНІМІЧНА МАНІФЕСТАЦІЯ НАРКОТИЧНОГО СП'ЯНІННЯ ПЕРСОНАЖА У РОМАНІ ХАНТЕРА СТОКТОНА ТОМПСОНА "FEAR AND LOATHING IN LAS VEGAS: A SAVAGE JOURNEY TO THE HEART OF THE AMERICAN DREAM": ЛІНГВОКОГНІТИВНА ПЕРСПЕКТИВА

У рамках лінгвокогнітивної парадигми текстотворення розглядається як лінгвально фіксована проекція когнітивної моделі мовної особистості, реалізація свідомості суб'єкта у мовних формулах. Стаття присвячена розгляду особливостей мовної об'єктивації психічної реальності персонажа під дією трансформації сприйманих подій та явищ зовнішнього світу з метою реконструювати когнітивну модель перебуваючого у стані наркотичного сп'яніння персонажа здійснено аналіз роману Хантера Стоктона Томпсона "Fear and Loathing in Las Vegas: A Savage Journey to the Heart of the American Dream". На основі лінгвотекстуальної проекції домінуючих ментально-психологічних явищ персонажа розкрито головні ідіосинкратичні механізми суб'єктивації його перцептивного досвіду – механізми метафори та метонімії.

Ключові слова: зоометафтонімія, мовна особистість персонажа, психічна реальність, стан наркотичного сп'яніння, лінгвокогнітивна модель стану свідомості.

Постановка наукової проблеми та її значення. У рамках лінгвокогнітивної парадигми текстотворення розглядається як лінгвально фіксована проекція когнітивної моделі мовної особистості, реалізація свідомості суб'єкта у мовних формулах. У світлі такого розуміння окремого розгляду заслуговує художня репрезентація несвідомих й напівсвідомих форм внутрішнього життя людини. Сновидіння і близькі до них межові стани психіки, як наприклад сомнамбулізм, гіпнотичний стан, марення, галюцинація, сп'яніння та інші стани, концентрують у собі метаморфози сенсу, у яких експлікуються проміантні ідіосинкратичні особливості ментальної моделі сприйняття особистістю навколишньої дійсності.

Здійснюване нами дослідження присвячене виявленню лінгвотекстуальних особливостей репрезентації стану наркотичного сп'яніння персонажа художнього твору, однак виходячи з міметичного характеру такої репрезентації (адже фікціональна психічна реальність персонажа імітує свій нон-фікціональний прототип) вважаємо за потрібне попередньо з'ясувати сутність ментально-психологічного феномена наркотичного сп'яніння у міждисциплінарному теоретичному контексті.

Аналіз досліджень цієї проблеми. Ортодоксальною у психоаналізі і на сьогодні залишається запропонована З. Фрейдом модель психічної структури особистості, за якою розвиток психічного апарату людини полягає у субдиференціації – ускладненні і розділенні на частини, у результаті чого формуються його основні взаємозалежні інстанції: несвідоме – *Id*, свідоме – *Ego* та вищі почуття і цінності – *Супер-Его*. Несвідомі бажання, імпульси та образи, що прагнуть до вираження та втілення під час перебування людиною у бадьорому стані знаходяться під неухильним контролем цензури та критики (функціями *Супер-Его*). У станах порушеної або обмеженої у функціонуванні свідомості, проникаючи у свідомість (коли дія цензури слабша), несвідоме реалізує себе у формі "інобуття" [1].

Розглянемо те, яким чином відбувається ресеміотизація дійсності та які саме ментальні процеси індукують конкретні метаморфози сенсу у свідомості людини, перебуваючої у стані наркотичного сп'яніння як у одному з напівсвідомих станів. Психологічною модальністю наркосп'яніння є психологічний кон'юнктив, тобто це стан свідомості, за якого вона і реальність пов'язані відношенням взаємної незалежності [2: 44]: замість сприйняття зовнішньої реальності відбувається часткова або повна екстракція психічної реальності суб'єкта. Так, комплексні галюцинози хворих на шизофренію та людей, які страждають алкоголізмом кардинально деформують дійсність: при шизофренії хворі бачать та чують те, чого не існує, іноді у них з'являється враження, що вони перевертаються у повітрі, відбуваються землетруси [3: 159]; при білій гарячці у хворого окрім зорових зооморфних галюцинацій (комах, дрібних тварин, ящірок, мишей, шурів, змії) спостерігаються вербальні галюцинації, вони чують голоси, які ображають і погрожують, лають за пияцтво або сперечаються між собою [3: 283]. Усе це відбувається як наслідок блокування або редукування функцій свідомого мислення (*Ego*) (на фоні психопатології у першому випадку та зловживання алкоголем у другому) та "проривання" переживань, страхів, бажань або небажань з несвідомої інстанції психіки у свідому [4: 74]. У процесі такого проникнення усі первинно-несвідомі явища зазнають перетворень механізмами заміщення, якщо одна особа чи подія

представляється іншою, певним чином пов'язаною чи асоційованою з нею, та *конденсації*, якщо кілька людей, подій або значень об'єднуються і постають єдиним образом [5: 275–300]. Саме ці механізми Ж. Лакан ввів за Р. Якобсоном співвідніс з літературними тропами: *заміщення* з *метонімією*, *конденсацію* (або *згущення*) – з *метафорою* [6: 64; 7: 112].

Симбіозні тенденції у вивченні суб'єктивної психічної реальності мовної особистості (автора і "господаря" мовної реальності) лінгвістикою, філологічними дисциплінами, психологією та психіатрією зумовили виникнення таких міждисциплінарних напрямів як *психіатричне літературознавство*, представники якого здійснюють психіатричний аналіз персонажів художнього твору (К. Леонгард, В. П. Руднев, В. П. Белянін) та *патоносихолінгвістика*, що вивчає відхилення у формуванні та перебігу мовних процесів суб'єктів, перебуваючих у змінених станах свідомості (Д. Співак, Р. Кьолер, В. Еванс) або у патологічних психічних станах (А. А. Леонтьєв, Р. Рібєр, Х. Веттер).

Тим не менш, теоретико-методологічну базу дослідження психічних феноменів на матеріалі художнього дискурсу становлять використовувані нейролінгвістами, психолінгвістами, психодіагностами та когнітологами принципи, засади та моделі аналізу мови та мовлення реальних "неперсонажних" мовних особистостей. Так, актуальними на сьогодні є роботи В. Е. Пашковського, який досліджує особливості формального вираження та семантизації патологічних текстів [8]. Згідно з викладеними науковцем положеннями, у випадку інтактності фізіологічних механізмів мовленнєвої діяльності, у мові акцентуованих осіб та осіб з порушеннями психіки та свідомості різного патогенезу простежується деструкція денотата, дефект конотата, збідніння словникового запасу, псевдо збагачення словникового запасу (надмірне вживання індивідуальних неологізмів) тощо [8: 34–47].

Виділення невирішеного раніше аспекту проблеми. Художня репрезентація психічної реальності людини, перебуваючої у одному з напівсвідомих станів (стані сну, марення, сп'яніння тощо) є незмінним об'єктом філологічних досліджень з позицій онейропоетики (Н. А. Нагорна, Т. Ф. Теперик, В. В. Савельєва) та поетики змінених станів свідомості (Л. Ф. Присяжнюк, Д. В. Гугунова). Однак недостатньо вивченою на нашу думку залишається специфіка об'єктивації психічних і навіть психофізичних механізмів метафори і метонімії у лінгвокогнітивній моделі порушеного стану свідомості персонажа, зокрема персонажа у стані наркотичного сп'яніння. Під лінгвокогнітивною моделлю стану свідомості ми розуміємо мовне втілення сукупності індивідуальних патернів функціонування психосемантичних механізмів, результатом чого є перетворення перцептивного досвіду індивіда у структуровану систему значень.

Мета дослідження – реконструювання моделі суб'єктивної метонімізації та метафоризації сприйманих подій та явищ зовнішнього світу з вербального контексту мовної поведінки перебуваючого у стані наркотичного сп'яніння персонажа літературного твору.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Проілюструвати мовне відображення розгортання процесу метафонімічного семіозису у свідомості персонажа під дією психоактивних речовин на матеріалі фрагментів художнього тексту дозволяє зробити аналіз роману американського письменника та журналіста Хантера Стоктона Томпсона "*Fear and Loathing in Las Vegas: A Savage Journey to the Heart of the American Dream*" (1971) (далі у тексті статті цитовано за джерелом [9], посилання на твір подаються у дужках із зазначенням сторінки – (FLLV:...)). Головні герої твору, журналіст Рауль Дюк та його адвокат Доктор Гонзо вирушають у подорож до Лас-Вегаса з переповненим наркотиками та алкогольними напоями багажником: "*The trunk of the car looked like a mobile police narcotics lab. We had two bags of grass, seventy-five pellets of mescaline, five sheets of high-powered blotter acid, a salt shaker half full of cocaine, and a whole galaxy of multi-colored uppers, downers, screamers, laughs and also a quart of tequila, a quart of rum, a case of Budweiser, a pint of raw ether and two dozen amyls*" (FLLV: 4).

Спотворене сприйняття дійсності, зумовлене потьмареним станом свідомості Рауля Дюка об'єктивується у першоособовій наративній формі. Виключно персонажна суб'єктивація подієвості дозволяє читачеві спостерігати не лише вербальні, але й конвертовані у вербальну форму візуальні, аудіальні, кінестетичні інтерсуб'єктивні складники ментального лексикону (*lingua mentalis*) персонажа.

Зоогалюцинації є характерними для мескалінового психозу [1], однак ремарки Рауля, які містять констатацію факту безупинного вживання під час подорожі не тільки мескаліну, але й кокаїну, ЛСД, ефіру, адренохрому, амлінітрату, канабіоїдів та алкоголю ("*I took the blotter and ate it*" (FLLV: 21); "*By this time the drink was beginning to cut the acid and my hallucinations were down to a tolerable level*" (FLLV: 27); "*My idea was to [...] smoke my last big chunk of Singapore Grey*" (FLLV: 109)) не дозволяють з упевненістю ідентифікувати речовину-тригера галюцинозу, описаного у нижчеподаному фрагменті тексту:

But when we finally arrived at the Mint Hotel my attorney was unable to cope artfully with the registration procedure [...] I finally lunged up to the clerk and began babbling. "Hi there," I said [...] The Woman's face was changing: swelling, pulsing ...horrible green jowls and fangs jutting out, the face of a Moray Eel! Deadly poison! I lunged backwards into my attorney, who gripped my arm as he reached out to take the note. "I'll handle this," he said to the Moray woman. [...] Terrible things were happening all around us. Right next to me a

huge reptile was gnawing on a woman's neck, the carpet was a blood – soaked sponge...We're right in the middle of a fucking reptile zoo! [...] The room service waiter had a vaguely reptilian cast to his features [...] The only problem now was a gigantic neon sign outside the window "Look outside," I said. "Why?" "There's a big... machine in the sky, ...some kind of electric snake coming straight at us" [...] "You bastard," he said. "I left you alone for three minutes! You scared the shit out of those people! Waving that goddamn marlin spike around and yelling about reptiles" (FLLV: 24).

Як бачимо, *метафоризація* сприйманих подій та явищ зовнішнього світу у свідомості персонажа відбувається за принципом екстраєкції – внутрішні зміни сприйняття конвертуються у деформацію, а точніше зооморфінг зовнішнього оточення і має в основі метонімічні перенесення (заміщення): *готель Мінт* (the Mint Hotel) постає у свідомості Рауля *тераріумом* (reptile zoo), *працівника реценції* (the clerk) – *муреновим вугрем* (a Moray Eel), *працівники та відпочиваючі у готелі* (the room service waiter, the people) – *рептиліями* (reptiles), *неонова рекламна вивіска за вікном* (neon sign outside the window) – *"електрозмією"* (electric snake). Таким чином, макроконтекст вищенаведеного комплексу *зоометонімії* експлікує *зоометафоричну діяду* DRUGS INTOXICATION IS VISITING A REPTILE ZOO ∩ SOBRIETY IS A REPTILE WORLD, що в свою чергу доцільно визначити як *зооморфна метафтонімія*, або *зоометафтонімія*. Графічно проілюструвати лінгвокогнітивну модель реконструйованих нами *зоометафтонімічних перетворень* можна таким чином (Рис. 1):

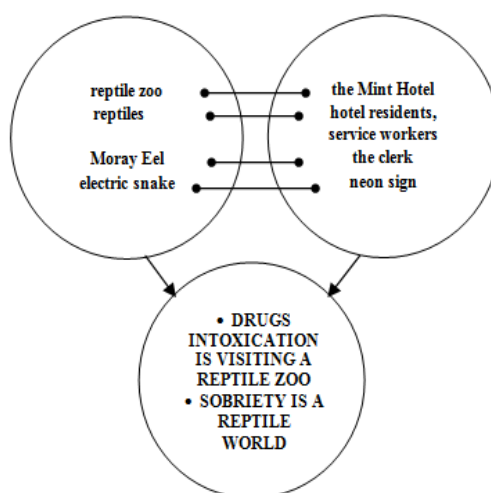

Рисунок 1. Модель зоометафтонімічної маніфестації наркотичного сп'яніння персонажа у романі Хантера Стоктона Томпсона "Fear and Loathing in Las Vegas: A Savage Journey to the Heart of the American Dream"

Висновки та перспективи подальшого дослідження. Проведене дослідження дозволяє зробити висновок про переваги когнітивного підходу до мови у розкритті лінгвістичних і семантичних механізмів продукування висловлювань перебуваючого у порушеному стані свідомості персонажа. Поліпарадигмальність когнітивної лінгвістики, зокрема примат психосемантичних методів аналізу у виборі інструментарію дослідження індивідуальної системи значень мовної особистості дає можливість здійснити ґрунтовний усебічний аналіз мовної репрезентації когнітивної моделі сприйняття дійсності персонажа художнього твору. Спроба емпіричної верифікації обраної концепції на прикладі аналізу ідіосинкратичної лінгвокогнітивної моделі інших станів свідомості персонажів (наприклад, сновидіння, інсомнії, стресового розладу тощо) у англійській художній прозі становить перспективу дослідження.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ ТА ЛІТЕРАТУРИ

1. Фрейд З. Введение в психоанализ : лекции [Електронний ресурс] / пер. с нем. Г. В. Барышниковой. – 1999. – Режим доступу : http://krotov.info/library/21_f/re/freyd_4.html.
2. Каліна Н. Ф. Психотерапія : [підручник] / Н. Ф. Каліна – К. : Академвидав, 2010. – 288 с. – (Серія "Альма-матер").
3. Напрєєнко О. К. Психіатрія і наркологія : [підручник] / О. К. Напрєєнко, М. І. Винник, І. Й. Влох ; за ред. проф. О. К. Напрєєнка. К. : ВСВ "Медицина", 2011. – 528 с.
4. Розин В. Семиотические исследования / Вадим Розин. – М. : ПЕР СЭ, 2001. – 265 с. – (Humanitas).
5. Фрейд З. Толкование сновидений / Зигмунд Фрейд ; пер. с нем. под ред. С. С. Скляр. – Харьков : Книжный клуб "Клуб семейного досуга", 2012. – 512 с.
6. Лакан Ж. Инстанция буквы, или судьба разума после Фрейда / Жак Лакан ; пер. с фр. А. К. Черноглазова, М. А. Титовой. – М. : Логос, 1997. – 184 с.
7. Якобсон Р. Два аспекта языка и два типа афатических нарушений / Р. Якобсон // Теория метафоры. – М. : Прогресс, 1990. – С. 110–132.

8. Пашковский В. Э. Психиатрическая лингвистика : [монографія] / В. Э. Пашковский, В. Р. Пиотровская, Р. Г. Пиотровский. – СПб. : Наука, 1994. – 161 с.
9. Thompson H. S. Fear and Loathing in Las Vegas : A Savage Journey to the Heart of the American Dream / Hunter S. Thompson. – New York : Vintage, 1998. – 224 p.
10. Блейхер В. М. Толковый словарь психиатрических терминов [Электронный ресурс] / В. М. Блейхер, И. В. Крук. – Воронеж : НПО "МОДЭК", 1995. – Режим доступа : <http://Vocabulary.Ru/Dictionary/28/Symbol/192/Page/12>.

REFERENCES (TRASLATED & TRANSLITERATED)

1. Frejd Z. Vvedeniye v psikhooanaliz [Introduction to Psychoanalysis] : leksii [Elektronnyi resurs] / Zigmund Frejd ; transl. by G. V. Baryshnikova ; ed. by E. E. Sokolova, T. V. Rodionova. – Saint Petersburg : Aletejya SPb, 1999. – Rezhym dostupu : http://krotov.info/library/21_f/re/freyd_4.html.
2. Kalina N. F. Psykhoterapiia [Psychotherapy] : [pidruchnyk] / N. F. Kalina – Kyiv : Akademvydav, 2010. – 288 p. – (Seriiia "Al'ma-mater").
3. Naprieienko O. K. Psykhiiatriia i narkolohiia [Psychiatry and Narcology] : [pidruchnyk] / O. K. Naprieienko, M. I. Vynnyk, I. J. Vlokh ; za red. prof. O. K. Naprieienka. K. : BCB "Medycyna", 2011. – 528 p.
4. Rozin V. Semioticheskie issledovaniia [Semiotic Investigations] / Vadim Rozin. – M. : PER SE, 2001. – 265 p. – (Humanitas).
5. Frejd Z. Tolkovaniie snovidenij [The Interpretation of Dreams] / Zigmund Frejd ; per. s nem. pod. red. S. S. Skliar. – Harkov : Knizhnyi klub "Klub semejnego dosuga", 2012. – 512 p.
6. Lakan Zh. Instantsija bukvy, ili sud'ba razuma posle Frejda [The Instance of the Letter in the Unconscious, or Reason Since Freud] / Zhak Lakan ; transl. by A. K. Chernoglazova, M. A. Titova. – M. : Logos, 1997. – 184 p.
7. Jakobson R. Dva aspekta yazyka i dva tipa afaticheskikh narushenij [Two Aspects of Language and Two Types of Aphasic Disturbances] / R. Jakobson // Teoriiia metafory [Theory of the Metaphor]. – M. : Prohress, 1990. – P. 110–132.
8. Pashkovskij V. E. Psikhiiatricheskaia lingvistika [Psychiatric Linguistics] : [monografiia] / V. E. Pashkovskij, V. R. Piotrovskaja, R. H. Piotrovskij. – SPb. : Nauka, 1994. – 161 p.
9. Thompson H. S. Fear and Loathing in Las Vegas : A Savage Journey to the Heart of the American Dream / Hunter S. Thompson. – New York : Vintage, 1998. – 224 p.
10. Bleicher V. M. Tolkovyj slovar' psikhiiatricheskikh terminov [Explanatory Dictionary of Psychiatric Terms] [Elektronnyi resurs] / V. M. Bleicher, I. V. Kruk. – Voronezh : NGO "MODEK", 1995. – Rezhym dostupu : <http://Vocabulary.Ru/Dictionary/28/Symbol/192/ Page/12>.

Веприяк И. Д. Зоометафтонимическая манифестация наркотического опьянения персонажа в романе Хантера Стоктона Томпсона "Fear and Loathing in Las Vegas: A Savage Journey to the Heart of the American Dream": лингвокогнитивная перспектива.

В рамках лингвокогнитивной парадигмы текстообразование рассматривается в качестве лингвально фиксированной проекции когнитивной модели языковой личности, реализации сознания субъекта в языковых формулах. Статья посвящена рассмотрению особенностей языковой объективации психической реальности персонажа под воздействием психоактивных веществ в тексте художественного произведения. С целью реконструировать когнитивную модель трансформации воспринимаемых событий и явлений внешнего мира из вербального контекста речевого поведения пребывающего в состоянии наркотического опьянения персонажа осуществлен анализ романа Хантера Стоктона Томпсона "Fear and Loathing in Las Vegas: A Savage Journey to the Heart of the American Dream". На основе лингвотекстуальной проекции доминантных ментально-психологических явлений персонажа раскрыты главные идиосинкратические механизмы субъективации его перцептивного опыта – механизмы метафоры и метонимии.

Ключевые слова: зоометафтонимия, языковая личность персонажа, психическая реальность, состояние наркотического опьянения, лингвокогнитивная модель состояния сознания.

Vepryriak I. D. Zoometaphytonymic Manifestation of the Personage's State of Drug Intoxication in "Fear and Loathing in Las Vegas: A Savage Journey to the Heart of the American Dream", the Novel by Hunter Stockton Thompson: Linguo-cognitive Perspective.

Within linguo-cognitive paradigm text formation is regarded as a verbally fixed projection of a linguistic personality's cognitive model, externalization of a subject's consciousness in a lingual format. The research deals with the linguistic explication of psychic reality of personage peculiarities under the influence of psychoactive substances in the literary fiction text. The research material is the novel "Fear and Loathing in Las Vegas: A Savage Journey to the Heart of the American Dream" by Hunter Stockton Thompson. The linguistic research paradigm of the unconscious, proposed by S. Freud and J. Lacan, content and psychosemantic analytical methods for analysis of linguistic representational cognitive perception model of reality constitute the theoretical and methodological basis of the research. The obtained results showed that based on the linguo-

textual projection of the character's dominant mental-psychological phenomena the main idiosyncratic mechanisms of reality perception in a drug intoxication state – the mechanisms metaphor and metonymy – are revealed.

Key words: *zoometaphonymy, linguistic personality of a personage, psychic reality, a state of drug intoxication, linguo-cognitive model of a state of consciousness.*